

A német nyelv tanítás a szakképző iskolában

A szakképzésben folyó idegennyelv-tanítás jelentős átalakulását feltételezik a közoktatás új tartalmi szabályozói. A 2000 őszi elfogadott idegen nyelvi kerettanterv kimeneti szintje azonos az alapórászámú gimnáziumi és a szakközépiskolai nyelvoktatásával, valamint a 2005-től bevezetendő új érettségi legfontosabb alapelve, hogy a vizsga egységes minden középiskolás számára. Megkerülhetetlen tehát a kérdés: lehet-e egységessé tekinteni a különböző típusú középiskolákból kikerülőket nyelvtudási szintjét? Továbbá: mikor és milyen mélységben jelenjenek meg a szakmai tartalmak az idegennyelv-oktatásban, tehát hogyan érhető el az, hogy az idegen nyelvi képzés és a szakmai képzés között termékeny kölcsönhatások alakuljanak ki?

A szakképző iskolai nyelvoktatás fenti alapkérdéseinek tisztázására folytattunk kérdőíves felmérést 2000 tavaszán az Országos Közoktatási Intézet Értékelési és Érettségi Vizsgaközpontjában szakközépiskolai németnyelv-tanárok és a nyelvtanítással nem foglalkozó szakmai tanárok, illetve szakiskolában németet tanító tanárok körében. A tanárok tapasztalatait és véleményét kívántuk összegyűjteni arról, hogy melyek a szakképző iskolai németnyelv-oktatás főbb jellemzői, milyen nyelvtudással hagyják el tanítványaik az iskolát, továbbá javaslataikra és véleményükre voltunk kíváncsiak az érettségi vizsga egységesítésével kapcsolatban. A kérdőívek megszerkesztésénél felhasználtuk egy korábbi kutatás kérdőíveit is.

A minta iskolatípus és településtípus szempontjából reprezentatív volt, a szakmai jelleg tekintetében pedig esetleges. Csak olyan iskolákat választottunk ki, ahol tanítanak németet. A kiválasztott szakközépiskolákban tanító némettanárok számának megfelelően iskolánként egy (csak 1 némettanár van), két (2 vagy 3 némettanár van), illetve három (4 vagy annál több némettanár van) nyelvtanári kérdőívet küldtünk ki. A szakmai tanári kérdőívek száma minden esetben megegyezett a nyelvtanári kérdőívek számával. A szakiskolák esetében egy vagy két kérdőívet küldtünk iskolánként, és ebben az esetben nem küldtünk szakmai tanári kérdőívet.

A kérdőívek 58,25 százaléka érkezett vissza: 246 szakmai tanári, 245 szakközépiskolai nyelvtanári és 42 szakiskolai nyelvtanári kérdőívet dolgozhattunk fel, 135 szakközépiskolából és 29 szakiskolából kaptunk vissza anyagot. A szakközépiskolák egy része – kérésünknek megfelelően – elküldte helyi tantervének németre vonatkozó részét és a szóbeli érettségihez használt tételsorát is. A beérkezett 31 tantervet és 46 érettségi tételsort külön elemeztük.

Írásunk a kutatás anyagának csak azt a részét ismerteti, amely a szakközépiskolai németnyelv-oktatás alapfeltételeit és tartalmi sajátosságait tárja fel.

A szakképző iskolai németnyelv-tanítás alapfeltételei

A tanítási valóság összetett fogalom, amelyet számtalan résztényező határoz meg, és ezek két nagy csoportba oszthatók: a külső tényezők és a tanuló személyiségének lényegi jellemzői. A külső tényezőkhöz tartoznak a tanítás legfontosabb alapfeltételei, példá-

ul a tanításra fordítható idő, a tanítási eszközök, a tanterem felszereltsége, de ide tartoznak a tanítási célok, tartalmak, módszerek, a teljesítménymérés eszközei is. Ezek egy részéről a tanártól függetlenül oktatáspolitikai, iskolai vagy gazdasági szinten döntenek, másokról a tanár dönthet saját tapasztalatai, nézetei alapján. A tanuló személyiségének lényegi jellemzői, amelyek a tanítási valóságot befolyásolják: érdeklődés, akarat, félelem, szocializáció, koncentrációkészség, emlékezőtehetség, önértékelés.

Az iskolai gyakorlatban tehát számtalan olyan alapfeltétel van, amely a minőségi nyelvoktatást megkönnyítheti, illetve megnehezítheti. Ilyen a lehetséges óraszám, a csoportlétszámok, a rendelkezésre álló eszközök, de természetesen ide tartoznak a tanárok képzettségére vonatkozó adatok is. Ezek az alapfeltételek nem tekinthetők egyértelmű minőségi kritériumoknak, azaz nem mondhatjuk ki, hogy bizonyos feltételek hiánya egyértelműen kizárja a hatékony nyelvtanítást, ezek megléte pedig automatikusan garantálja azt, de bizonyos alapfeltételek teljesülése mellett nagyobb az esély a jobb minőségre. Először röviden áttekintjük a szakképző iskolai németnyelv-tanítás alapfeltételeiről nyert adatainkat.

Szakközépiskolák

A szakközépiskolákban ma általában egy idegen nyelvet tanítanak, ez jellemző a válszadók 78,37 százalékára (1. táblázat). E tekintetben azonban különbség figyelhető meg képzési jelleg szerint, hiszen a gazdasági területen lényegesen nagyobb a két idegen nyelvet tanító iskolák száma. Az iskolák 60,41 százalékában csak általános nyelvi képzés folyik, 21,22 százalékában pedig van szaknyelvi képzés, amely azonban többnyire nem külön tárgyként szerepel. Ebben a tekintetben is jelentős különbség mutatkozik szakmai jelleg szerint, hiszen míg a mezőgazdasági és a humán képzési jelleg esetén szinte egyáltalán nem jellemző a szaknyelvoktatás az érettségit megelőzően (2,38 százalék és 3,13 százalék), addig a gazdasági jellegű képzés 37 százalékában, az iparinak 14,5 százalékában folyik szaknyelvoktatás az érettségit megelőzően is. Az iskolák több mint egynegyedében tanítják a szaknyelvet az általános nyelvtől elkülönítve, külön tantárgyként az érettségi után.

A szakközépiskolákban is terjed a két tanítási nyelvű képzés. A megkérdezettek csaknem 8 százalékának iskolájában tanítanak valamilyen szakmai tárgyat idegen nyelven, ezen belül az összes megkérdezett mintegy 6 százalékának iskolájában németül. Az 1998/99-es tanévre vonatkozó országos statisztikai adatok tanúsága szerint a szakközépiskolai nyelvtanulók 1,5 százaléka vesz részt két tanítási nyelvű képzésben, és ez nem sokkal kevesebb a gimnáziumi tanulók 2 százalékos arányánál.

	említések száma*	arány (%)**
a szakközépiskolai tanterv egy idegen nyelv tanítását írja elő	192	78,37
a szakközépiskolai tanterv két idegen nyelv tanítását írja elő	53	21,63
az idegen nyelv-tanítás keretében csak általános nyelvi képzés folyik	148	60,41
a tantervben az érettségit megelőzően az általános nyelvi képzés részeként van kötelező szaknyelvi képzés is, melyet azonban nem külön tantárgyként tanítanak	52	21,22
a tantervben az érettségit megelőzően van kötelező szaknyelvi képzés is, és ezt külön tantárgyként tanítják	6	2,45
szaknyelvet külön tárgyként csak az érettségi után tanítanak	69	28,16
az érettségi után van a tantervben kötelező szaknyelvi képzés is, melyet azonban az általános nyelvi képzés részeként, tehát nem külön tantárgyként tanítanak	56	22,86
a tantervben van olyan szakmai tárgy, amelyet idegen nyelven tanítanak	19	7,80
a tantervben van olyan szakmai tárgy, amelyet németül tanítanak	15	6,12

1. táblázat. Az idegen nyelv helye a szakközépiskolai tantervekben (*n=245, több válasz is lehetséges, ** az arány a 245 válaszadóhoz viszonyítva értendő.)

A szakközépiskolákban elsősorban angol vagy német nyelvet tanítanak első vagy második idegen nyelvként, ezen kívül még a francia fordul elő jelentősebb számban. Valamivel többen válaszolták azt, hogy iskolájuk a német nyelvet tanítja első idegen nyelvként, mint azt, hogy az angolt (német: 238 válasz, 97,14 százalék; angol: 225 válasz, 91,84 százalék), ebből azonban nem következik, hogy németül több szakközépiskolás tanulna, mint angolul, hiszen az 1998/99-es tanévre vonatkozó országos statisztikai adatok szerint az összes szakközépiskolai nyelvtanuló 50,4 százaléka tanult angolul és 43,8 százaléka németül.

Nagyon lényeges szempont a nyelvórák száma is. Teljesen külön kezeltük azoknak az iskoláknak az adatait, amelyekben nem tanítanak szaknyelvet, vagy külön tantárgyként tanítják, illetve azokat, amelyekben az általános és a szaknyelvet együtt tanítják. A csak általános nyelvet tanítók vagy a szaknyelvet külön tantárgyként tanítók esetében az általános nyelvi órák száma a 9–12. évfolyamon átlagosan 4,6 és 3,8, ez az átlag az emelkedő évfolyamokon folyamatosan csökkenő tendenciát mutat. A külön szaknyelvi órák átlaga az érettségi előtt nem értékelhető, hiszen évfolyamonként csupán néhány erre vonatkozó adatot kaptunk, de a technikai évfolyamokon már jelentősebb a szaknyelvi órák száma: a 13. évfolyamon átlagosan 4,6 óra (46 válaszadó), a 14. évfolyamon 4,5 óra (23 válaszadó). Az általános nyelvet és a szaknyelvet együtt oktató iskolákban a heti óraszámok átlaga 4,6–4,1 az érettségit megelőzően, a technikai évfolyamokon pedig 5,9, illetve 6,2. Ezek az adatok meghaladják a minimálisan kötelező óraszámot, és arra utalnak, hogy az iskolák a tanulókért és a versenyképes tudás közvetítéséért folytatott harcukban bármilyen áron is növelni próbálják az idegen nyelvekre fordítható óraszámokat. Nagyon leegyszerűsített képlet lenne azonban azt állítani, hogy hatékonyan csak magasabb óraszámokban lehet idegen nyelvet tanulni. Természetesen – készségtárgyról lévén szó – fontos a heti órák száma, de nyilvánvalóan alapvetően az a döntő, hogy mi történik azokon az órákon. Az érettségi vizsgafejlesztéshez kapcsolódó próbamérések angolból és németből is egyértelműen bizonyították, hogy a tanulói teljesítmények nem voltak szignifikánsan jobbak azon csoportokban, ahol magasabb volt az óraszám, sőt azt sem lehetett egyértelműen állítani, hogy a régebben (6–8 éve) tanulók egyértelműen jobban teljesítettek volna a rövidebb ideje (például 4 éve) tanulóknál.

A nyelvi munka szempontjából jelentős alapfeltétel a csoportok nagysága. A szakközépiskola kezdő évfolyamán a némettanárok kétharmada 16–20 fős csoportokkal dolgozik, több mint egyharmaduk pedig 7–10 fős csoportokkal, az érettségi évében a tanárok egyharmada dolgozik 16–20 fős csoportokban, és csaknem a felük 11–15 fős csoportokban, tíz százalékuk pedig ekkor már 7–10 fős csoportokkal foglalkozik (2. táblázat). Nagyon fontos kérdés, hogy vajon hány tanárnak van lehetősége csoportbontásban tanítani az idegen nyelvet. Sajnos az erre vonatkozó kérdést kevés kérdőívben töltötték ki: a válaszadóknak csak 3,27–4 százaléka állította egyértelműen, hogy nincs csoportbontás az iskolájában az érettségit megelőző éveken, igaz, csak 65–60 százalék állította az ellenkezőjét.

csoportlétszám	kezdő évfolyam	érettségi éve	13. évfolyam (ha van ilyen)	14. évfolyam (ha van ilyen)
legfeljebb 6 tanuló	0,41	0,82	1,63	1,22
7–10 tanuló	2,86	10,61	12,24	5,31
11–15 tanuló	35,10	44,49	31,84	10,61
16–20 tanuló	59,59	34,69	14,29	4,08
20-nál több tanuló	4,08	2,86	0,82	0,41
van csoportbontás	65,31	60,00	36,33	14,29
nincs csoportbontás	4,08	3,27	6,53	2,04

2. táblázat. A csoportok nagysága a szakközépiskolákban (n=245, az említések aránya %-ban)

A nyelvtanítás szempontjából kulcsfontosságú a nyelvtanárok képzettsége. A mintában húsz olyan tanár volt (8,2 százalék), akinek nincs német szakos tanári képzettsége, és mégis németet tanít, közülük tizenhatan (6,5 százalék) tanítanak valamilyen nyelvvizsgával németet, továbbá a válaszadók 22,04 százaléka rendelkezik több végzettséggel is. A válaszadók közül ötvenhatan (22,9 százalék) vettek részt olyan tanártovábbképzésben, amely a szaknyelvoktatásra irányult, száznolcvanhárman (74,7 százalék) ilyen képzésben eddig nem részesültek.

Az iskolákban rendelkezésre álló technikai eszközök tekintetében nagyon pozitív adatokhoz jutottunk: az iskolák mindegyikében van magnó, 97 százalékában videó, a tanárok 78 százalékának rendelkezésére áll olyan számítógép, amelyen nyelvoktatási szoftverek, multimédiás anyagok vannak, és 93 százalékuknak van internet-hozzáférése. Az természetesen már más kérdés, hogy az eszközöket milyen mértékben használják: a válaszadók 6 százaléka soha nem használ videót a nyelvtanítás során, 37 százalékuk nem alkalmaz nyelvoktatási szoftvereket, multimédiás anyagokat, 58 százalékuk pedig nem él az internet lehetőségeivel.

Összesen 82 válaszadó (33,5 százalék) iskolája vett részt valamilyen cserekapcsolatban, nyelvi táborban, interkulturális projektben az elmúlt három évben. Egy-egy iskola általában több ilyen projektben is részt vett.

Szakiskolák

A szakiskolai tantervek alapvetően egy idegen nyelv tanítását írják elő (39 említés, azaz 92,9 százalék). A válaszadók egynegyede számolt be arról, hogy az iskolájában csak általános nyelvet tanítanak, és a fele állította, hogy folyik az iskolájukban szaknyelvi képzés is, három válaszadó iskolájában (7,1 százalék) a szakmai nyelv tanítása külön tárgy keretében történik.

A szakiskolákban is döntően angolt és németet tanítanak. Értelemszerűen mindegyik kiválasztott szakiskolában tanítanak németet, és 30 kérdőívben (71,4 százalék) jelölték, hogy angolt is. Emellett említették még a franciát (19 százalék) és az olaszt (9,5 százalék). A szakiskolákban egyértelműen többen tanulják a német nyelvet, mint az angolt: az országos statisztikai adatok szerint az 1998/99-es tanévben a szakiskolai nyelvtanulók 27,4 százaléka tanult angolul és 65,22 százaléka németül.

A szakiskola 9. és 10. évfolyamán a németórák száma átlagosan hetente 2,5, illetve 2,6 azokban az iskolákban, ahol csak általános nyelvet tanítanak. A szakiskolák 9. és 10. évfolyamán sehol nem tanítottak szaknyelvet külön tárgyként, a 11. évfolyamon 10, a 12. évfolyamon 5 válaszadó iskolájában volt külön szaknyelvoktatás átlag heti 2,6 (11. évfolyam), illetve 2,3 (12. évfolyam) órában. Azokban az iskolákban, ahol az általános nyelvet és a szaknyelvet együtt oktatják, magasabb volt az átlagos heti óraszám (3 és 3,2), 16 válaszadó iskolájában tanítottak ilyen módon a 11. évfolyamon, és 11 válaszadóban a 12. évfolyamon. A szakiskolai óraszámok tehát jelentősen alacsonyabbak a szakközépiskolaiaknál.

A szakiskolákban is sok a 16–20 fős csoport, sőt sok válaszadó 20 főnél is nagyobb csoportokban tanít (3. táblázat).

csoportlétszám	9. évfolyam	10. évfolyam	11. évfolyam (ha van ilyen)	12. évfolyam (ha van ilyen)
legfeljebb 6 tanuló	2,38	0,00	0,00	2,38
7–10 tanuló	0,00	2,38	4,76	2,38
11–15 tanuló	28,57	19,04	30,95	9,52
16–20 tanuló	40,47	50,00	9,52	0,00
20-nál több tanuló	19,04	7,14	11,90	2,38
van csoportbontás	50,00	52,38	30,95	14,28
nincs csoportbontás	16,66	11,90	9,52	2,38

3. táblázat. A csoportok nagysága szakiskolákban (n=42, az említések aránya %-ban)

A szakiskolai némettanárok közül 7 (16,7 százalék) nem rendelkezik szakirányú végzettséggel. A tanárok 62 százaléka nem vett még részt olyan továbbképzésen, amely a szaknyelvoktatásra irányult, és 35,7 százalékuk vett már részt ilyenben.

Az eszközökkel való ellátottság hasonlóan jónak mondható a szakközépiskoláéhoz: szinte mindegyik iskolában van magnó (92,9 százalék), és sok helyen van videó (88,1 százalék), 26 iskolában (62 százalék) vannak nyelvoktató szoftverek, multimédiás tanulmányok, és 28 iskolában (67 százalék) internet-hozzáférés. Ezeket azonban ebben az iskolatípusban is csak korlátozottan használják. A videót a válaszadók 17 százaléka, a multimédiás szoftvereket 35,7 százalék, az internetet a válaszadók fele soha nem használja a nyelvoktatásban.

5 válaszadó szakiskolája (11,9 százalék) vett részt az elmúlt három év során valamilyen interkulturális projektben vagy cserekapcsolatban német nyelvű országokkal.

Tantervek

Milyen tanterveket használnak az iskolák, azokban milyen célok és tartalmak jelennek meg? Ezt a kérdéskört egyrészt a kérdőívek erre vonatkozó részei alapján tárgyaljuk, másrészt az elemzésre megküldött 31 tanterv alapján, amelyeket külön tanulmányban elemzett *Peteki Katalin*.

A válaszadók nem egészen egyharmadának iskolájában a német nyelvi helyi tantervek teljesen önálló fejlesztő munka eredményeként jöttek létre (4. táblázat), egynegyedük változtatás nélkül vette át valamelyik publikált tantervet vagy más iskola kész tantervét. A válaszadók közel felének az iskolájában kiindulópontul valamilyen publikált vagy más iskolában készült tantervet használtak, ám azt saját igényeiknek, körülményeiknek megfelelően átdolgozták. (A tanárok ennél a kérdésnél több lehetőséget is bejelölhettek, hiszen a különböző szakmai jellegnek megfelelően egyes iskolákban több különböző tantervvel dolgoznak, és ezeket más forrásokból és más módon készítették el.)

	említések száma*	arány (%)**
adatbankból származó vagy publikált tantervet vettek át változtatás nélkül	52	21,22
adatbankból származó vagy publikált tantervet dolgoztak át	97	39,59
más iskola tantervét vették át változtatás nélkül	12	4,89
más iskola tantervét dolgozták át	18	7,34
teljesen helyi fejlesztésű a tantervük	77	31,43

4. táblázat. A szakközépiskolai helyi tantervek forrása (*n=245, több választ lehetséges, ** az arány a 245 válaszadó számához viszonyítva értendő)

A publikált tanterveket átvevők és átdolgozók három tantervre utaltak leggyakrabban: az OKI adatbankjában található SZKINAT '96 tantervre (24 említés), a Raabe Kiadó 'Helyi tantervépítő kézikönyv'-ének tantervére (22 említés) és a Nemzeti Szakképzési Intézet tantervjavaslatára a 11. és 12. évfolyamok számára (16 említés). Ezen kívül 17-en jelölték meg különböző tanterveket, amelyek az OKI adatbankjából származtak.

A fenti tantervek közül a SZKINAT '96 szakközépiskolák számára készült ugyan, de csak minimálisan irányozza elő a szakmai jellegű tartalmak megjelenését, célrendszerében csak a 12. évfolyamnál jelenik meg a szakmai jelleg: „tudjon egyszerű szakmai témákban kommunikálni”. Azok a tantervek, amelyek ennek alapján készültek, csak érintőlegesen és általánosságban említik a szakmai sajátosságokat a nyelvtanításban. A Raabe Kiadó tanterve középiskolák számára készült, típus- és jellegbeli megkötés nélkül. Egyedül az NSZI tantervjavaslatai jelentek meg szakmai iránynak megfelelően különböző tartalommal. Ezek célként a szakmai vizsga letételét, a szakmai kommunikációt és a

szakmai idegen nyelvi ismeretek megalapozását jelölik meg. Konkrét támpontokat is nyújtanak a tanároknak arról, hogy az adott szakterületen (például vendéglátóipar) melyik évfolyamon milyen témaköröket kell idegen nyelven elsajátítani, megemlítik a szakma-specifikus szövegfajtákat, szituációkat és szerepeket is.

A válaszadó tanárok mindössze 6,5 százalékának iskolája vett át vagy dolgozott át olyan központi tantervet, amely valamilyen módon igazodik a képzés szakmai jellegéhez.

A helyi tantervek céljait általában a nemzeti alaptantervből veszik át, finomítás vagy „testre szabás” nélkül, csak a tantervek egyharmadában jelenik meg valamilyen szakma-specifikus cél. Szakmai idegennyelv-tanításra általában a 11. és a 12. évfolyamon kerül sor. A követelmények megfogalmazásakor nem a szakmára jellemző nyelvhasználat játszik döntő szerepet, hanem a megszerzett szakmai ismeretek visszaadása az idegen nyelven. Sokszor a szakmai idegen nyelv csak a követelmények között fordul elő, de a témák, szövegfajták között már nem jelenik meg.

A leírt tartalmak tekintetében a következő fő vonásokat rögzíthetjük. Mivel az egyes készségek fejlesztése nehezebben írható le, ezért a legtöbb tanterv elsősorban a nyelvtani

---

A helyi tantervek céljait általában a nemzeti alaptantervből veszik át, finomítás vagy „testre szabás” nélkül, csak a tantervek egyharmadában jelenik meg valamilyen szakma-specifikus cél. Szakmai idegennyelv-tanításra általában a 11. és a 12. évfolyamon kerül sor. A követelmények megfogalmazásakor nem a szakmára jellemző nyelvhasználat játszik döntő szerepet, hanem a megszerzett szakmai ismeretek visszaadása az idegen nyelven. Sokszor a szakmai idegen nyelv csak a követelmények között fordul elő, de a témák, szövegfajták között már nem jelenik meg.

---

tartalmak, a beszédzándékok és a témakörök leírását tartalmazza részletesebben, ezek fejlesztése jelenik meg átgondoltabban a tantervben. A szövegértési stratégiák (olvasás, beszédértés) fejlesztése és mérése a legtöbb tantervben háttérbe szorul. Sok tantervben a nyelvtudásnak az a hagyományos felfogása tükröződik, amely szerint a nyelvtan és a szókincs fejlesztése a fő feladat, és ezek elsajátításának mértékét a fordítási feladatokkal lehet legjobban mérni.

A szakiskolai tantervekkel kevésbé részletesen foglalkoztunk, itt csupán a forrásokra vonatkozó adatokkal rendelkezünk. A válaszadóknak mindössze 7 százaléka vett át publikált tantervet változtatás nélkül, és mintegy a fele használ publikált tantervet átdolgozott formában. Ugyanennyien (45 százalék) használnak teljesen helyi fejlesztésű tanterveket.

Tananyagok

A nyelvoktatás minőségét jelentősen meghatározó tényező a felhasznált tananyag. A tankönyvnek fontos szerepe van a tanulási folyamatban, hiszen közvetítőként működik a tanterv, a tanulási helyzet és a tanulók között. A tankönyv és a tananyag kiválasztása önmagában persze nem tekinthető döntőnek, hiszen a tanár mindenképpen az adott csoportban szükségesnek tartott célok ismeretében formálja át a tananyagot, illetve a leghaladóbb szemléletű tananyagból is lehet tradicionálisan tanítani, és viszont.

A tankönyv-liberalizáció, amely az elmúlt évtizedben minden iskolai tárgy tanításában éreztette a hatását, az idegen nyelvek tanításában „tananyagrobbanáshoz” vezetett. Az alapfokú oktatás tankönyvjegyzékében például az 1989/90-es tanévben németből 6 könyv szerepelt, 1993/94-ben 21, 1996/97-ben 88 és a 2000/01-es tanévben már 230! Hihetetlen mennyiségű és nagyon eltérő minőségű tananyagok jelentek meg a piacon, a tanárok tehát folyamatosan választásra kényszerülnek, erre azonban nagyon kevésbé vannak felkészülve. A tananyag megválasztásában a tartalmi szempontok mellett többnyire fontos tényező a tankönyv ára is.

A megkérdezett szakközépiszkolai tanárok jelentős része (65 százalék) a többi német-tanárral együtt dönti el, hogy milyen tananyagból tanít, közel egyharmaduk azonban teljesen egyedül hozza meg ezt a döntést, míg a válaszadók 2,9 százalékának esetében a munkaközösség vezetője dönt (5. táblázat). A szakiskolai némettanárok nagy többsége a kollégáival egyetert ebben a kérdésben.

	szakközépiszkolai némettanárok		szakiskolai némettanárok	
	említések száma	arány (%)	említések száma	arány (%)
saját maga	71	29,2	4	9,5
az iskolai némettanárok együtt	158	65,0	33	78,7
a német munkaközösség vezetője	7	2,9	0	–
másik némettanár az iskolában	0	0,0	1	2,3
némettanárok és szakmai tanárok együtt	7	2,9	4	9,5
összesen	243	100,0	42	100,0

5. táblázat. Ki dönti el, hogy milyen tananyagból tanít?

A megkérdezett szakközépiszkolai némettanárok jelentős része használ valamilyen könyvkiadó által publikált tankönyvet (6. táblázat). A tanárok egyharmada a szaknyelvi képzéshez is használ ilyet, ugyanakkor a válaszadók több mint fele dolgozik saját készítésű általános nyelvi anyagokkal, egynegyedük pedig saját összeállítású szaknyelvi képzésre szolgáló tananyagokkal (is). A szakiskolai tanárok szakközépiszkolában dolgozó társaiknál nagyobb arányban használnak könyvkiadó által kiadott szaknyelvi képzésre szolgáló tananyagot, szinte egyáltalán nem használnak iskolai munkaközösség által készített segédleteket, és kisebb arányban dolgoznak saját készítésű anyagokkal.

	szakközépiszkola n=245		szakiskola n=42	
	említések száma	arány (%)*	említések száma	arány (%)*
könyvkiadó által kiadott általános nyelvi képzésre szolgáló tankönyvek	239	97,6	40	95,3
könyvkiadó által kiadott szaknyelvi képzésre szolgáló tankönyvek	84	34,3	24	57,1
iskolai munkaközösség által összeállított általános nyelvi képzésre szolgáló tananyag	25	10,2	1	2,4
iskolai munkaközösség által összeállított szaknyelvi képzésre szolgáló tananyag	25	10,2	9	21,4
saját összeállítású általános nyelvi képzésre szolgáló tananyag	129	52,7	15	35,7
saját összeállítású szaknyelvi képzésre szolgáló tananyag	60	24,5	15	35,7

6. táblázat. A tananyagok és kiegészítő anyagok típusa a szakközépiszkolákban és a szakiskolákban (*Több válasz is lehetséges, az arány a válaszadók számához viszonyítva értendő.)

A megkérdezett szakközépiszkolai tanárok összesen 54-féle tankönyvet jelöltek meg, amelyet alaptankönyvként használnak, ezek közül 12 olyan volt, amelyet tíznél többen és 21 olyan, amelyet legalább öten említettek. A kiegészítő anyagként használt tankönyvek listája 85 különböző címet tartalmazott, közülük 19-et használt tíz tanárnál több. A szakiskolák esetében ezek a listák rövidebbek, igaz, a válaszadók száma is jelentősen kisebb. A 42 válaszadó alaptankönyvként 22, kiegészítő könyvként 26 különböző címet adott meg.

A szakközépiszkolai tankönyvlista élén két magyar kiadású tankönyv áll: Maros – Gottlieb: ‚Start!‘ (Tankönyvkiadó) és Maros: ‚Unterwegs‘ (Tankönyvkiadó) (157 és 138 emlí-

tés), amelyek egy tankönyvcsaláddhoz tartoznak. Ezt két multinacionális tankönyv, a ‚Deutsch aktiv neu‘ (Langenscheidt) (44 említés), valamint a ‚Themen‘ vagy a ‚Themen neu‘ (Hueber) (38 említés) követi, majd Szanyi Gyula német nyelvkönyve (35 említés). A fenti tankönyvek közül csak egy készült kifejezetten középiskolás célcsoportnak (Szanyi Gyula: ‚Német nyelvkönyv‘), amely azonban szemléletében és szöveganyagában már nem tekinthető korszerűnek. A többi tankönyvet feltehetően azért használják ilyen nagy számban a középiskolásoknál, mert nincs más, ennek a korosztálynak megfelelő tankönyv.

A listán nagyon kevés a szakmai jellegű nyelvhasználatra felkészítő tankönyv, aminek két oka lehet. Egyrészt a tanárok több mint felének iskolájában csak általános nyelvi képzés folyik, másrészt kevés olyan nyelvkönyv készült, amelyet célzottan a szakközépiskolások számára írtak, s amely valamilyen szakma-specifikus nyelvhasználatra készít föl. A 2000/2001-es hivatalos tankönyvlistán szereplő 448 angolkönyv közül kettő volt szaknyelvi anyag, a 230 németkönyvből pedig mindössze négy.

A szakiskolai listát ugyanaz a könyv vezeti, amely a szakközépiskolait (‚Start!‘), amely sem a célcsoport életkorát, sem a későbbi nyelvhasználatát tekintve nem adekvát. Ezen a listán azonban már több olyan tankönyv is található, amelyik valamilyen szakmai irányú nyelvhasználat fejlesztését tűzte ki célul.

A publikált tankönyvek mellett a szakközépiskolai tanárok több mint fele használ saját készítésű tananyagokat az általános nyelvi képzéshez, és közel egynegyedük a szaknyelvi képzéshez (6. táblázat). A saját fejlesztésű tananyagok használatát sok tanár azzal indokolta, hogy azokból jobban tud tanítani, könnyebben reagál az adott csoportra, és az ilyen anyagok jobban motiválják a tanulókat (7. táblázat). A megkérdezetteknek csak 8 százaléka volt azon a véleményen, hogy Magyarországon nem kapható megfelelő tananyag, illetve 15,5 százalék szerint van ugyan megfelelő tankönyv, de az nagyon drága. Többen a saját készítésű tananyagok használatát azzal indokolták, hogy a tanulóknak további gyakorlásra van szükségük, és a saját készítésű anyagokkal jobban tudnak rendszerezni, illetve a csoport adottságaihoz és hiányosságaihoz alkalmazkodni.

	szakközépiskola n=245		szakiskola n=42	
	említések száma	arány (%)*	említések száma	arány (%)*
jobban tudom használni azt a tananyagot, amelyet magam írtam vagy állítottam össze	72	29,4	17	40,5
ezek jobban motiválják a tanulókat	58	23,7	14	33,3
nem találok olyan tananyagot, amelyet jól tudnék használni a szaknyelvtanításban	35	14,3	8	19,0
Magyarországon nem kapható megfelelő tananyag	20	8,2	6	14,3
van megfelelő tankönyv, de nagyon drága	38	15,5	8	19,0

7. táblázat. *Miért használ olyan tananyagot, amelyet maga készített vagy állított össze? A szakközépiskolai és szakiskolai némettanárok válaszai (* Több válasz is lehetséges, az arány a válaszadók számához viszonyítva értendő.)*

Módszerek és tanulói tevékenységek

A nyelvtanulás hatékonysága és eredményessége szempontjából kiemelkedően fontos, hogy milyen módszerekkel tanítják az idegen nyelvet. Erre következtethetünk a tantervek és a tananyagok alapján, ám egy adott tanterv vagy tankönyv használata még nem határozza meg egyértelműen a nyelvtanítás mikéntjét.

Megkérdeztük a tanárokat, vajon a különböző tanulói tevékenységeket milyen gyakran alkalmazzák a nyelvtanításban. A felsorolt tevékenységek az idegennyelv-tudás készségei köré csoportosulnak, tehát az értési készségek (olvasás, hallás), a közlési készségek

(beszéd, írás) és a közvetítési készség fejlesztésére alkalmazott különböző tevékenységformákat soroltunk fel. A tanároknak arról kellett nyilatkozniuk, hogy ezeket milyen gyakran alkalmazzák a tanórán, illetve adják fel házi feladatként (a kérdőíven öt választási lehetőséget adtunk meg: hetente többször, hetente, havonta, nagyon ritkán, soha).

Választ kerestünk arra, hogy a különböző kommunikatív készségek fejlesztése milyen gyakran szerepel az órákon, illetve hogy e tekintetben milyen megoldási formák dominálnak. Természetesen nem lehet néhány ilyen típusú kérdés alapján egyértelműen képet alkotni a munkamódszerekről, továbbá nyilvánvalóan torzítja a képet az is, hogy az adatokat nem óramegfigyelések, hanem önreflexiók alapján vettük fel.

A szakközépiskolai némettanárok leggyakrabban nyelvtant gyakorolnak és magyaráznak, hiszen a tanárok 65,7 százaléka jelölte meg, hogy hetente többször is végeztet nyelvtani gyakorlatokat írásban, illetve 53,9 százalékuk ad nyelvtani magyarázatokat (magyarul) hetente többször (9. táblázat). Ezt két tevékenységforma követte: hangos felolvasás (57,6 százalék) és olvasott szöveg fordítása magyarra szóban (39,6 százalék). Tehát a nyelvórákon hetente többször is foglalkoznak szövegek olvasásával, ám a két említett tevékenység alkalmatlan arra, hogy értési stratégiákat alakítsanak ki velük. A nyelvtanárnak azt a nehéz problémát kell megoldania, hogy a szövegmunka túlmutasson az adott szöveg megértésén, azaz a tanulóban alakuljon ki a képesség arra, hogy elboldoguljon majd egy másik hasonló, önállóan olvasott szöveggel is. Ehhez feltétlenül szükséges az értési stratégiák fejlesztése. Ezt a célt jobban szolgálja az a másik két tevékenységforma, amelyet szintén felvettünk a lehetőségek közé (a tankönyv szövegértési feladatai egyéni (csöndes) olvasással; autentikus olvasott szövegekhez tartozó értési feladat), ezekre azonban a válaszok szerint már ritkábban, inkább csak hetente vagy havonta kerül sor.

Mivel a jelenlegi érettségi és a felvételi vizsgák a beszédértést nem mérik, arra lehetett számítani, hogy e készség fejlesztése a napi munkában háttérbe szorul, ezzel szemben a tanárok egynegyede hetente többször is végez beszédértési gyakorlatot kazettával, közel felük pedig hetente alkalmazza ezt a tevékenységformát. Kétségtelen tény azonban, hogy 22 százalékuk csak havonta végez ilyen gyakorlatot, 4 százalékuk pedig nagyon ritkán vagy soha.

A beszéd-készség az idegennyelv-tudás kiemelten fontos területe, általában ez a leggyakrabban használt nyelvi készség. A beszéd-készség terén jelentős fejlemény, hogy a tanárok csaknem háromnegyede alkalmaz szerepjátékokat vagy szituációkat pármunkában hetente többször vagy hetente. Egyharmaduk viszont csak havonta alkalmazza ezt a tevékenységformát, problémamegoldó jellegű feladatot pedig pármunkában vagy kiscsoportban a tanároknak mindössze egynegyede végeztet hetente többször vagy hetente, több mint egyharmaduk havonta, és közel egyharmaduk ritkán vagy soha. Ha meggondoljuk, hogy pontosan ezek azok a feladatok, amelyek a szóbeli interakciós képességet, tehát a napi nyelvhasználat készségét a legjobban fejlesztik, akkor e számok nagyon ala-

---

A szakközépiskolákba, kivéve néhány kiemeltebb ágazatot (idegenforgalom, vendéglátóipar, informatika stb.), általában olyan tanulók kerülnek, akiknek az addigi eredményei gyengébbek, családi, társadalmi háttérük kevésbé motivál. Közöttük korábban kevesebben fordítottak gondot a nyelvtanulásra, kevesebben jártak nyelvi különórákra, többségük alacsony idegennyelv-tudási szinttel kerül be a középfokú oktatásba. A szakképző iskolás tanulók anyanyelvi ismeretei, általános érdeklődése és tájékozottsága is sokszor elmarad gimnazista társaiké mögött. Sok szakképző iskolában alacsonyabb az idegen nyelvre fordítható óraszám is, és általában rosszabbak az idegennyelv-tanítás külső feltételei.

---

csonyak. Kétségtelen tény azonban, hogy ezek olyan munkaformák, amelyek kisebb tanulói csoportokat, a tanulók magas együttműködési készségét és motiváltságát igénylik, ellenkező esetben nehezen alkalmazhatóak. Mindenképpen továbbgondolásra érdemes az a tény, hogy a négy beszéd-készséget fejlesztő tevékenységforma közül (8. táblázat, 6–8. tevékenység) hármát a legtöbb tanár csak havonta alkalmaz, egyedül a szerepjátékok, szituációk pármunkában tevékenységforma alkalmazása gyakoribb ennél valamivel.

Az íráskészség fejlesztése általában a nyelvtanítás mostohagyereke. Ennek elsődleges oka az, hogy e készség fejlesztése nagyon időigényes. A tanároknak nem egészen 30 százaléka írat szövegeket az órán önállóan vagy kicscsoportban hetente, 37 százaléka havonta, egynegyedük pedig ezt nagyon ritkán teszi. Házi feladatként a legtöbben havonta adnak írásos feladatot (46,5 százalék), a tanárok csaknem egyharmada nagyon ritkán vagy soha nem ad.

A nyelvtani gyakorlatok túlnyomóan írásban folynak a tanórán is, de a tanárok mintegy háromnegyede szóbeli szituációkba helyezett nyelvtani gyakorlatokat is folytat hetente vagy hetente többször. A nyelvtani és a szókincsgyakorlatok a leggyakoribbak házi feladatként is. A tanárok háromnegyede fordítat tanmondatokat hetente vagy annál többször, és ezek házi feladatként is nagyon gyakoriak. E feladattípus alkalmas arra, hogy bizonyos alapvető különbségekre rámutasson az anyanyelv és a célnyelv között, alkalmazása tehát nagyon indokolt lehet kontrasztív szempontból problematikus nyelvi jelenségek tudatosítására, ám mindenképpen elgondolkodtató, hogy alkalmazásának gyakorisága megelőzi a szituatív helyzetben gyakoroltatott nyelvtant, holott ez a gyakorlási mód jobban megalapozza a nyelvhasználat képességét.

A tanárok fele havi rendszerességgel fordítat szövegeket a nyelvórán mindkét irányba, és viszonylag gyakori házi feladat a szövegek fordítása.

A teljesítménymérés gyakori formája a szóbeli felelés: a tanárok több mint háromnegyede alkalmazza ezt hetente vagy hetente többször, a tanárok egyharmada hetente írat tesztet a tanulókkal, több mint a felük pedig havonta.

A szakiskolai adatok a fentiekkel összecsengenek. Különbség mutatkozik azonban abban a tekintetben, hogy a szakiskolában még ritkábban dolgoznak szövegértési feladatokkal, kevesebb a pár- és csoportmunka, és ritkábban írnak a tanulók önálló szövegeket.

Az adatok elemzésekor figyelembe kell vennünk a szakképzésben oktató tanárok speciális tanítási helyzetét is. A közoktatásban jellemzően a 9. osztályra jelentős szelekció zajlik le. A szakközépiskolákba, kivéve néhány kiemeltebb ágazatot (idegenforgalom, vendéglátóipar, informatika stb.), általában olyan tanulók kerülnek, akiknek az addigi eredményei gyengébbek, családi, társadalmi háttérük kevésbé motivál. Közöttük korábban kevesebben fordítottak gondot a nyelvtanulásra, kevesebben jártak nyelvi különórákra, többségük alacsony idegennyelv-tudási szinttel kerül be a középfokú oktatásba. A szakképző iskolás tanulók anyanyelvi ismeretei, általános érdeklődése és tájékozottsága is sokszor elmarad gimnazista társaiké mögött. Sok szakképző iskolában alacsonyabb az idegen nyelvre fordítható óraszám is, és általában rosszabbak az idegennyelv-tanítás külső feltételei.

A szakképző iskolai nyelvtanárok sokszor csalódottak, mert miközben a társadalom a nyelvtanár sikerességét még mindig elsősorban a nyelvvizsgák és a sikeres felvételik számában méri, a szakképző iskolákban dolgozó nyelvtanároknak ebből a fajta sikerből nagyon kevés jut. Sokszor súlyos ellentmondásokkal is szembe kell nézniük. Az idegennyelv-tanítás legkorszerűbb módszertani irányzatai ugyanis a kommunikációs készség sokoldalú fejlesztésére irányulnak, arra buzdítják a nyelvtanárt, hogy építsen a tanuló motivációjára és nyitottságára, használja fel az idegennyelv-tanításban a tanulók már meglévő kommunikációs stratégiáit, kreativitását és megismerési vágyát. Nehéz azonban ezeket az alapelveket alkalmazni akkor, ha a tanuló nem érdeklődő, kevésbé motivált, ha az anyanyelven sem ír-olvas biztosan és gyakran csak korlátozottan rendelkezik kommunikációs vagy tanulási stratégiákkal.

tevékenység	hetente többször	hetente	havonta	nagyon ritkán	soha	nincs válasz
1. a tankönyv szövegértési feladatai egyéni (csöndes) olvasással	36 14,7%	109 44,5%	57 23,3%	30 12,2%	5 2,0%	8 3,3%
2. autentikus olvasott szöveghez kapcsolódó értési feladat	26 10,6%	93 38,0%	91 37,1%	20 8,2%	4 1,6%	11 4,5%
3. olvasott szöveg fordítása magyarra szóban	97 39,6%	102 41,6%	23 9,4%	18 7,3%	0 0,0%	5 2,0%
4. beszédértési gyakorlat kazettával	59 24,1%	116 47,3%	54 22,0%	9 3,7%	1 0,4%	6 2,4%
5. szövegek írása önállóan vagy kiscsoportban a tanórán	11 4,5%	73 29,8%	91 37,1%	58 23,7%	4 1,6%	8 3,3%
6. szerepjátékok, szituációk teljes csoportban	21 8,6%	69 28,2%	92 37,6%	45 18,4%	9 3,7%	9 3,7%
7. szerepjátékok, szituációk pármunkában	44 18,0%	110 44,9%	68 27,8%	16 6,5%	0 0,0%	7 2,9%
8. problémamegoldó jellegű feladat kiscsoportban vagy pármunkában	21 8,6%	44 18,0%	97 39,6%	60 24,5%	11 4,5%	12 4,9%
9. egy téma megvitatása a teljes csoportban	42 17,1%	60 24,5%	93 38,0%	40 16,3%	5 2,0%	5 2,0%
10. szókinccsgyakorlatok írásban	54 22,0%	111 45,3%	60 24,5%	12 4,9%	1 0,4%	7 2,9%
11. nyelvtani gyakorlatok írásban	161 65,7%	70 28,6%	9 3,7%	1 0,4%	0 0,0%	4 1,6%
12. szóbeli szituációba helyezett nyelvtani gyakorlatok	69 28,2%	102 41,6%	46 18,8%	19 7,8%	1 0,4%	8 3,3%
13. nyelvtani magyarázatok magyarul	132 53,9%	87 35,5%	17 6,9%	6 2,4%	0 0,0%	3 1,2%
14. tanmondatok fordítása németre vagy magyarra szóban	85 34,7%	103 42,0%	28 11,4%	21 8,6%	3 1,2%	5 2,0%
15. tanmondatok fordítása németre vagy magyarra írásban	84 34,3%	100 40,8%	42 17,1%	13 5,3%	2 0,8%	4 1,6%
16. szövegek fordítása magyarra írásban	20 8,2%	84 34,3%	107 43,7%	29 11,8%	2 0,8%	3 1,2%
17. szövegek fordítása németre írásban	18 7,3%	83 33,9%	101 41,2%	33 13,5%	7 2,9%	3 1,2%
18. hangos felolvasás	141 57,6%	56 22,9%	26 10,6%	19 7,8%	0 0,0%	3 1,2%
19. diktálás	16 6,5%	48 19,6%	68 27,8%	99 40,4%	9 3,7%	5 2,0%
20. helyes kiejtés, intonáció gyakorlása hanganyaggal	43 17,6%	50 20,4%	72 29,4%	64 26,1%	8 3,3%	8 3,3%
21. játékok	11 4,5%	41 16,7%	108 44,1%	72 29,4%	6 2,4%	7 2,9%
22. dalok	0 0,0%	3 1,2%	32 13,1%	161 65,7%	43 17,6%	6 2,4%
23. projekt munka	0 0,0%	6 2,4%	40 16,3%	108 44,1%	71 29,0%	20 8,2%
24. memoriter ellenőrzése	16 6,5%	47 19,2%	109 44,5%	49 20,0%	17 6,9%	7 2,9%
25. szóbeli felelés	87 35,5%	103 42,0%	46 18,8%	6 2,4%	0 0,0%	3 1,2%
26. írásbeli tesztek	15 6,1%	81 33,1%	139 56,7%	5 2,0%	1 0,4%	4 1,6%

8. táblázat. A tanórai tevékenység alkalmazásának gyakorisága a szakközépfiskolai némettanításban (n=245)

Összefoglalás

A szakközépiskolákban általában egy idegen nyelvet tanítanak, és ez többnyire az angol és/vagy a német, e tekintetben a szakmacsoportok között nincs jelentős különbség.

Az átlagos szakközépiskolai óraszámok meghaladják a kerettantervben minimumként rögzített heti 3 órát, a szakiskolai óraszámok általában alacsonyabbak.

A legtöbb szakközépiskolás a kezdő évfolyamon 16–20 fős csoportokban tanul németül, az érettségi évében pedig többnyire 11–15 fős csoportokban. A szakiskolai csoportok általában nagyobbak. A szakközépiskolai tanárok mintegy 4 százaléka állította, hogy nem osztott csoportban dolgozik, a szakiskolákban ez az arány csaknem 17 százalék.

A szakközépiskolák 60 százalékában az érettségit megelőzően csak általános nyelvet tanítanak. A szakközépiskolák 23 százalékában tanítanak szaknyelvet is az érettségit megelőzően, a vizsgált iskolák 2,5 százalékában külön tantárgyként. Érettségi után a szakközépiskolák 28 százalékában tanítanak szaknyelvet külön tantárgyként és további 22,9 százalékukban az általános nyelvoktatás részeként. A szakiskolák felében van szaknyelvi képzés az általános nyelvtanítás részeként, és 7 százalékukban külön tantárgyként.

A jelenleg használt szakközépiskolai tantervekben jellemzően nem jelennek meg szakma-specifikus célok és tartalmak.

A szakközépiskolákban használt tankönyvek jelentős része nem ad lehetőséget a szakma-specifikus nyelvtudás megalapozására és nem ennek a célcsoportnak készült.

A némettanárok viszonylag ritkábban alkalmazzák azokat a tevékenységformákat, amelyek a kommunikációs stratégiák kialakulását fejlesztik, és ritkábban fejlesztik a produktív készségeket (írás, beszéd).

Irodalom

ALDERSON, J. Charles: *Exploding myths: Does the number of hours per week matter?* NovELTy 2000. Volume 7. number 1. 17–32. old.

EINHORN Ágnes: *Német érettségi feladatok kipróbálása. Kutatási jelentés.* OKI ÉK, Bp, 2000. kézirat
NEUNER, Gerhard: *Lehrwerkforschung – Lehrwerkkritik.* In: KAST, Bernd – NEUNER, Gerhard: *Zur Analyse, Begutachtung und Entwicklung von Lehrwerken für den fremdsprachlichen Deutschunterricht.* Langenscheidt, Berlin – München, 1994. 8–20. old.

PETNEKI Katalin: *A szaknyelvoktatás néhány elméleti és módszertani kérdése.* Modern Nyelvoktatás 2000/2–3. szám, 61–69. old.

PETNEKI Katalin: *Német nyelvoktatás a szakképző iskolákban. Tantervelemzés az érettségi szempontjából.* OKI ÉK, Bp, 2000. kézirat

REISENER, Helmut: *Motivierungstechniken im Fremdsprachenunterricht. Übungsformen und Lehrbucharbeit mit englischen und französischen Beispielen.* Max Hueber Verlag, München, 1989.

Statistikai tájékoztató. Középfokú oktatás. Oktatási Minisztérium

TEEMANT, Annela – VARGA Zsófia – HELTAI Pál: *Hungary's Nationwide Needs Analysis of Vocationally-Oriented Foreign Language Learning: Student, Teacher and Business Community Perspectives.* Hungarian Ministry of Culture – Hungarian Ministry of Labour – United States Information Agency – Council of Europe – Modern Languages Project Group, Bp, 1993.

VÁGÓ Irén: *Az oktatás tartalma.* In: HALÁSZ Gábor – LANNERT Judit (szerk.): *Jelentés a magyar közoktatásról 2000.* OKI, Bp.

ZALÁNNÉ SZABLYÁR Anna – PETNEKI Katalin: *Hogyan válasszunk nyelvkönyvet? Az iskolai nyelvoktatásban használt nyelvkönyvek, tanulási és tanítási segédletek minősítési rendszere.* Soros Oktatási Füzetek, Bp, 1997.